วารสาร
นวังคสัตถุสาสน์
ปริทรรศน์
ปีที่ 1 ฉบับที่ 1
เดือน มกราคม - พฤษภาคม 2566

ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์สมบัติ

Human Wishes for Heavenly Prosperity

พระมหาประธาน ธมฺมสุธี (คงเจริญเนตร)

Phramaha Pratan Dhammasudhī (Kongjaroenneat)

E-mail : 6211105013@mcu.ac.th

Received: *March 17, 2023* **Revised:** *March 31, 2023* **Accepted:** *April 28, 2023*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์สมบัติ ดังพระพุทธพจน์ในอิฏฐสูตรว่า สวรรค์ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก การเกิดเป็นเทวดาเรียกว่า โอปปาติกโยนิ อุบัติเกิดขึ้นมีรูปร่างเป็นทิพย์ ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาว เป็นเทพบุตร เทพธิดา มีความเป็นอยู่สุขสบายในสวรรค์ แยกเป็นสวรรค์ชั้นกามาวจร 6 ชั้นคือ 1) เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา 2) เทวดาชั้นดาวดึงส์ 3) เทวดาชั้นยามา 4) สวรรค์ชั้นดุสิต 5) สวรรค์ชั้นนิมมานรดี 6) เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี นับจากสวรรค์ชั้นที่ 6 ขึ้นไปอีกไกลมากถึงจะถึงพรหมโลก คือที่อยู่ของพรหม ได้แก่ เทวดาในพรหมโลก ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องด้วยกาม แบ่งเป็น 2 พวกใหญ่ๆ ด้วยกันคือ รูปพรหม จำพวกรูปาวจรมี 16 ชั้น และอรูปพรหม จำพวกอรูปาวจรมี 4 ชั้น คือ 1) พรหมชั้นอากาสานัญจานตนะ 2) พรหมชั้นวิญญานัญจายตนะ 3) พรหมชั้นอากิญจัญญายตนะ 4) พรหมชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ ความปรารถนาของมนุษย์เรื่องสวรรค์ในโลกหน้า ซึ่งหมายถึงเทวดาที่จัดอยู่ในโอปปาติกะกำเนิด คือ พอเกิดขึ้นในเทวโลกก็โตเป็นหนุ่ม เป็นสาว มีอัตภาพสมบูรณ์ทันที บุคคลผู้ปรารถนาสวรรค์ในโลกหน้าควรรักษาศีลเป็นประจำ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วจะไปบังเกิดในสวรรค์สมปรารถนาที่ตนตั้งไว้

คำสำคัญ: ความปรารถนา, มนุษย์, สวรรค์สมบัติ

Abstract

This academic paper proposes to present the Human Wishes for Heaven entering as the Buddha's words in *Itthasutta* said 'heavenly happiness which is ever pleasurable, satisfactory found no in this world'. The birth of deities was called as *Opapātikayoni* who contains divine figure, ever young, appeared as *Devaputta* and *Devadhita*, living with indescribable happiness in heaven. There are 6 realms of heaven;

1) *Cātummahārājikā deva*, 2) *Tāvatingsa deva*, 3) *Yāmā deva*, 4) *Tusita deva*, 5) *Nimmānarati deva*, 6) *Paranimmitavasavatti deva*. Above from these, there will be higher other realms or Brahma deities, detached from sensual pleasure which is divided into 2 realms; 1) 16 *Rūpabrahma* types who still maintain forms, and 2) *Arūpabrahma* who are formless, divided into 4 class; (1) *Ākāsānañcāyatana Brahma*, (2) *Viññāñcāyatana Brahma*, (3) *Ākiñcaññāyatana Brahma*, (4) *Nevasaññāyatana Brahma*. Those who wished to be born in the said reals of heaven after death or as *Opapātika* who will be born as ever young, perfect figure immediately, must follow moral codes or *sila* strictly, surely enter into one among the said heavens after death as they wished.

Keywords: wishes, human, heaven prosperity

1. บทนำ

ความปรารถนาของมนุษย์มีได้มีความหยุดนิ่ง สิ่งที่มนุษย์ปรารถนามีอะไรบ้าง ส่วนเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ สิ่งที่พึงประสงค์ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ซึ่งจัดว่าเป็นความสำเร็จในขั้นต่างๆ นั้น ความปรารถนาของมนุษย์มีอยู่ 3 ระดับด้วยกันคือ 1) มนุษย์สมบัติ 2) สวรรค์สมบัติ 3) นิพพานสมบัติ เช่น วันหนึ่งพระพุทธองค์ทรงออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ตามปกติ พระนางยโสธรา หรือพิมพาได้พาราหุลราชบุตรมาทูลขอพระราชทานราชสมบัติจากพระองค์[1] พระพุทธองค์ทรงชี้แจงให้พระราหุลเข้าใจว่า ราชสมบัตินั้นเป็นทรัพย์นอกกายหาประโยชน์อันใดมิได้ ในที่สุดพระองค์ตรัสชี้แนะให้พระราหุลไปแสวงหาอริยทรัพย์จึงทรงให้ราหุลกุมารบวช[2] เพื่อแสวงหงทรัพย์ภายในซึ่งเป็นทรัพย์ที่มีค่าล้ำเลิศเหนือทรัพย์สินทั้งหลายทั้งปวง นั่นหมายถึงพระองค์ทรงทราบแล้วว่าพระราหุลนั้นเปรียบเสมือนดอกบัวที่พ้นน้ำแล้ว ถ้าได้รับแสงแดดเมื่อใดก็จะบานได้ทันที พระองค์จึงมีพุทธประสงค์ที่จะประทานนิพพานสมบัติให้แก่พระราหุล แต่พระองค์เปรียบมนุษย์ในโลกนี้ไว้เสมือนดอกบัว 4 เหล่าจึงมีบุคคลอีกมากมายที่ยังไม่สามารถจะรับนิพพานสมบัติได้ พระองค์จึงได้เลือกสรรสมบัติแต่ละอันดับที่เหมาะสมแก่บุคคลแต่ละหมู่เหล่า ดังพระพุทธพจน์ว่า

ขุมทรัพย์คือบุญนี้ ให้สมบัติ อันน่าใคร่ทั้งปวง แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายย่อมปรารถนาผลใด ย่อมได้ผลนั้นทั้งหมดด้วยขุมทรัพย์คือบุญนี้[3]

[1] วิ.ม. (ไทย) 4/105/164.

[2] วิ.ม. (ไทย) 4/105/165.

[3] ขุ.ธ. (ไทย) 25/10/18.

มูลนิธิพระศรีสุทธิเวที (ขวัญ ถิรมโน)
เลขที่ ๑๕๘ วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

ความเป็นผู้มีผิวพรรณงาม 1 ความเป็นผู้มีเสียงไพเราะ 1 ความเป็นผู้มีทรวดทรงงาม 1 ความเป็นผู้มีรูปสวย 1 ความเป็นอธิบดี 1 ความเป็นผู้มีบริวาร 1 ผลทั้งหมดนี้ อันเทวดาและมนุษย์ย่อมได้ด้วยขุมทรัพย์คือบุญนี้[4]

ในบทความวิชาการนี้ ผู้เขียนจะได้อธิบายเฉพาะความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์สมบัติเท่านั้น และผู้ที่จะได้สวรรค์สมบัติต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรแก่การได้สวรรค์สมบัติด้วย

2. ความหมายของความปรารถนา

ในหนังสือและเอกสารของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของคำว่าความปรารถนา ผู้เขียนจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

(1) ในพจนานุกรม บาลี-ไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนาในภาษาบาลีมีใช้ 2 คำคือ

1) มโนรถ หมายถึง ความปรารถนา ความสมหวัง[5]

2) ปตฺถนา หมายถึง ความปรารถนา ความตั้งใจ ความมุ่งหมาย ความสมหวัง[6]

(2) ในพจนานุกรม มคธ-ไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนา ว่า ปตฺถนา หมายถึง ความมุ่งหมาย ความต้องการ ความอยากได้ ความปรารถนา[7]

(3) ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนาไว้ว่า คำว่า ปรารถนา หมายถึง มุ่งหมาย อยากได้ ต้องการ[8]

(4) ในหนังสือปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทรบุรีนฤนาถ ได้ให้ความหมายคำว่า ความปรารถนามาจากคำภาษาบาลีว่า

1) ปตฺถนา หมายถึง ธรรมชาติอันบุคคลพึงปรารถนา

2) ปตฺถิตปตฺถนา หมายถึง ความปรารถนาอันตั้งไว้ทั่วแล้ว ความปรารถนาอันปรารถนาแล้ว

---

[4] ขุ.ธ. (ไทย) 25/11/19.

[5] จำลอง สารพัดนึก, **พจนานุกรม บาลี-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: เรืองปัญญา, 2548), หน้า 390.

[6] เรื่องเดียวกัน, หน้า 322.

[7] พันตรี ป. หลงสมบุญ (ประยุทธ์ หลงสมบุญ), **พจนานุกรม มคธ-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: เรืองปัญญา, 2540), หน้า 442.

[8] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542), หน้า 716.

มูลนิธิพระศรีสุทธิเวที (ขวัญ ถิรมโน)
เลขที่ ๑๕๘ วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

3) ปตฺถิตปตฺถโน หมายถึง ผู้มีความปรารถนาอันตั้งไว้แล้ว ผู้มีความปรารถนาอันปรารถนาแล้ว[9]

จะเห็นได้ว่า หนังสือและเอกสารของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายถึงของคำว่า ความปรารถนาใกล้เคียงกัน เพราะความปรารถนามาจากภาษาบาลีจึงมีคำแปลคล้ายคลึงกัน

3. ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์สมบัติ

ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์สมบัติ ดังพระพุทธพจน์ในอิฏฐสูตรว่า สวรรค์ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก[10] ความปรารถนาของมนุษย์เรื่องสวรรค์ในโลกหน้าหมายถึง เทวดาโดยกำเนิด สัตว์โลกทั่วไปไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ดิรัจฉาน เทวดา และเหล่าสัตว์ในอบายภูมิ ถ้ายังไม่หมดกิเลสต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่เรื่อยไป ตามหลักวัฏฏะ 3 หรือไตรวัฏฏ์ คือวนวงเวียน องค์ประกอบที่หมุนเวียนต่อเนื่องกันของภวจักร หรือสังสารจักรคือ

1) กิเลสวัฏฏ์ วงจรกิเลส ประกอบด้วย อวิชชา ตัณหา และอุปาทาน

2) กัมมวัฏฏ์ วงจรกรรม ประกอบด้วย สังขาร และกรรมภพ

3) วิปากวัฏฏ์ วงจรวิบาก ประกอบด้วย วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ซึ่งแสดงออกในรูปปรากฏที่เรียกอุปปัตติภพ ชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น

สังสารจักร 3 อย่างนี้ประกอบเข้าเป็นวงจรใหญ่แห่งปัจจยาการ หรือที่เรียกว่า ภวจักร หรือสังขารจักรตามหลักปฏิจจสมุปบาท[11] สภาพทั้งสามนี้ได้ชื่อว่า วน เพราะหมุนเวียนกันไปคือ กิเลสเกิดขึ้นแล้วให้ทำกรรม ครั้นทำกรรมแล้วย่อมได้รับวิบากแห่งกรรม เมื่อได้รับวิบาก กิเลสเกิดขึ้นอีก วนกันไปอย่างนี้จนกว่าพระอรหันตตมรรคจะตัดให้ขาดลง[12] การหมุนเวียนอยู่เช่นนี้ทำให้วงจรแห่งชีวิตดำเนินไปไม่ขาดสาย สัตว์ผู้ยังมีกิเลสตายแล้วเกิดใหม่ แม้เป็นเทวดาต้องมีการเกิดเช่นเดียวกับเหล่าสัตว์ในภพอื่น ผู้ที่เกิดเป็นเทวดาคือมนุษย์ทั้งหลายรวมถึงสัตว์เหล่าอื่นที่ได้ทำกุศลกรรมไว้ เมื่อตายลงบุญกุศลก็จะเป็นพลังส่งให้ไปเกิดเป็นเทวดา มีสถานที่อยู่คือ เทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง เรียกว่าอุปปัตติเทพ เป็นเทวดาโดยกำเนิด เกิดผุดขึ้น เป็นชีวิตที่ละเอียด ไม่มีน้ำหนัก ไร้

---

[9] พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทรบุรีนฤนาถ, **ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต,** พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 468.

[10] องฺ.ปญฺจก. (ไทย) 22/43/67-68.

[11] พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 4,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 118.

[12] สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **ธรรมวิภาคปริจเฉทที่ 2**, พิมพ์ครั้งที่ 38,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 29.

ขนาด ไม่กินที่ แบบหรือชนิดของการเกิดเป็นเทวดานั้นมีหลักฐานปรากฏในทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ได้แสดงถึง โยนิ คือ เหตุกำเนิด 4 เอาไว้ดังนี้

1) อัณฑชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดในไข่

2) ชลาพุชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดในครรภ์

3) สังเสทชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดมาแล้วในเถ้าไคล

4) โอปปาติกโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่ผุดขึ้น[13]

อุปปัตติเทพ เทวดาโดยกำเนิด เกิดในโอปปาติกโยนิ เมื่อจะเกิดก็อุบัติขึ้นมา ไม่ต้องนอนในครรภ์มารดาเหมือนเช่นมนุษย์หรืออยู่ในฟองไข่ เหมือนสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย อุบัติเกิดขึ้นมีรูปร่างเป็นทิพย์ ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาว เป็นเทพบุตร เทพธิดา[14] มีความเป็นอยู่สุขสบายในสวรรค์ แยกประเภทออกตามสถานที่อยู่ เป็นเทพชั้นเทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง ประเภทของสวรรค์ในคัมภีร์โลกศาสตร์แบ่งเป็น 26 ชั้น โดยแยกเป็นสวรรค์ชั้นกามาวจร 6 ชั้น รูปาวจร 16 ชั้น และอรูปาวจร 4 ชั้น เหมือนในพระไตรปิฎก แต่คัมภีร์โลกศาสตร์ได้มีการพรรณนาลักษณะของสวรรค์ไว้อย่างงดงามด้วยจุดประสงค์ที่จะให้เกิดความชื่นชมเลื่อมใสของสาธุชนเป็นที่ตั้ง[15]

4. ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ 6 ชั้น

มนุษย์ทุกคน เมื่อทำคุณงามความดีแล้วก็มักปรารถนาสวรรค์สมบัติ เหตุทำที่ให้ไปเกิดในสวรรค์นั้นในอุโปสถสูตรกล่าวว่า ถ้าบุคคลรักษาศีล 8 คือ บุคคลไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงลักทรัพย์ไม่พึงพูดเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมา พึงงดเว้นจากเมถุนที่เป็นความประพฤติไม่ประเสริฐ ไม่พึงบริโภคอาหารในเวลาวิกาลในเวลากลางคืน ไม่พึงทัดทรงดอกไม้ ไม่พึงลูบไล้ของหอม และพึงนอนบนเตียง บนพื้น หรือบนที่ที่ปูลาดไว้ บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า อุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ 8 นี้ที่พระพุทธเจ้าผู้ถึงที่สุดทุกข์ทรงประกาศไว้ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ทั้งสองงดงามส่องสว่างโคจรไปทั่วสถานที่ประมาณเท่าใดดวงจันทร์และดวงอาทิตย์นั้น กำจัดความมืดไปในอากาศ ทำให้ทิศสว่างไสว ส่องแสงอยู่ในอากาศ ทั่วสถานที่ประมาณเท่าใดทรัพย์ คือแก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ ทองสิงคีและทองคำ ตลอดถึงทองชื่อว่าหฏกะ เท่าที่มีอยู่ในสถานที่ประมาณเท่านั้นและแสงจันทร์ หมู่ดาวทั้งหมด ยังไม่ถึงแม้เสี้ยวที่ 16 ของอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ 8 ฉะนั้น สตรีหรือบุรุษผู้มีศีล รักษาอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ 8

---

[13] ที.ปา. (ไทย) 11/312/293.

[14] พระพรหมโมลี (วิลาศ ฌาณวโร ป.ธ.9), **โลกทีปนี**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2545), หน้า 139.

[15] พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ (วันจันทร์), “นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534), หน้า 73.

มูลนิธิพระศรีสุทธิเวที (ขวัญ ถิรมโน)
เลขที่ ๑๕๘ วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

ทำบุญที่มีสุขเป็นกำไร ไม่ถูกนินทา ย่อมเข้าถึงสวรรค์[16] สวรรค์ในที่หมายถึง เทวดาชั้น จาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เทวดาที่นับเนื่องในหมู่พรหม เทวดาชั้นที่สูงกว่านั้นขึ้นไปมีอยู่ ผู้เขียนจะได้กล่าวไปตามลำดับสวรรค์คือ ในระดับกามาวจรภูมิ 6 ชั้นเป็นเบื้องต้น ได้แก่

1) เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา[17] เป็นสวรรค์ชั้นแรกของเหล่าเทวดา ผู้เล่นสนุกสนานด้วยกามคุณ 5 เทวดาผู้เป็นใหญ่ในการปกครองสวรรค์ชั้นนี้มี 4 ท่าน จึงเรียกว่า จาตุมหาราชิกา แต่ละท่านล้วนมีบริวารผู้อยู่ใต้การบังคับบัญชาแตกต่างกันไปในทิศทั้ง 4 คือ

1. ท้าวธตรฐ เป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศตะวันออก มีพวกคนธรรพ์เป็นบริวารแวดล้อม

2. ท้าววิรุฬหก เป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศใต้ มีพวกกุมภัณฑ์เป็นบริวารแวดล้อม

3. ท้าววิรูปักษ์ เป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศตะวันตก มีพวกนาคเป็นบริวารแวดล้อม

4. ท้าวเวสสวัณ เป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศเหนือ มีพวกยักษ์เป็นบริวารแวดล้อม

เหล่าบริวารของท้าวมหาราชทั้ง 4 นั้น แม้ว่าจะอยู่ในสวรรค์ชั้นเดียวกัน แต่ยังมีระดับชั้นต่างๆ กันออกไปอีก เช่น พวกยักษ์ที่เป็นบริวารของท้าวเวสสวัณมหาราชปรากฏว่า มีการแบ่งเป็นยักษ์ชั้นสูง ชั้นกลาง และชั้นต่ำ ยักษ์ทั้งสามระดับนี้ บางพวกเลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาค บางพวกไม่เลื่อมใส พวกที่ไม่เลื่อมใส เป็นเพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ถึงแห่งความประมาท พวกยักษ์ส่วนมากมิได้งดเว้นจากสิ่งเหล่านั้น[18] อย่างไรก็ตาม ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าและพระสาวกมีวิธีสัมพันธ์แบบฉันมิตรมีไมตรีจิตกับยักษ์เหล่านั้น ด้วยการเจริญอาฏานาฏิยรักขา ทำให้ยักษ์เหล่านั้นเกิดความเลื่อมใสหันมาคุ้มครองรักษาไม่เบียดเบียนทำให้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา อยู่เป็นสุขโดยทั่วกัน เทวดาในชั้นจาตุมหาราชิกานี้มีความพิเศษในด้านต่างๆ เป็นต้นว่า มีเครื่องประดับสวยงาม ร่างกายสะอาดบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน สามารถเนรมิตกายให้ใหญ่โตหรือเล็กเท่าไรก็ได้ตามความประสงค์ มีอาหารทิพย์ทุกมื้อ ไม่รู้จักป่วยไข้ มีแต่ความสุขสำราญใจตลอดเวลา อยู่กับลูกเมียด้วยความสุขเบิกบานชั่วกาลนาน นอกจากนี้ยังมีน้ำที่ใสยิ่งกว่าแก้ว มีดอกบัวชนิดบาน

[16] องฺ.ทุก. (ไทย) 20/71/290.

[17] ที.สี.อ. (บาลี) 403/297, องฺ.ทสก.อ. (บาลี) 3/21/327.

[18] ที.ปา. (ไทย) 11/275-284/218-232.

มูลนิธิพระศรีสุทธิเวที (ขวัญ ถิรมโน)
เลขที่ ๑๕๘ วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

อยู่ในสระน้ำ มีกลิ่นหอมราวอบไว้ มีดอกไม้ที่สวยงาม และต้นไม้ที่งามเลิศ มีผลไม้รสอร่อยยิ่งนัก ต้นไม้ดังกล่าวนี้ออกดอกออกผลตลอดทั้งปีไม่รู้โรย

2) เทวดาชั้นดาวดึงส์[19] เป็นที่อยู่ของเหล่าเทวดาที่เป็นกามาพจร ตั้งอยู่เหนือเขาสิเนรุราช ภายในสวรรค์ชั้นนี้ประดับด้วยอุทยานและสระโบกขรณี มีปราสาทชื่อ เวชยันต์ สูง 700 โยชน์ ประดับด้วยรัตนะทั้ง 7 มีต้นไม้ชื่อ ปาริฉัตตกะ มีปริมณฑลแผ่ไป 100 โยชน์ ที่โคนต้นไม้มีแท่นศิลาชื่อ บัณฑุกัมพล มีสีดำ ดอกชัยพฤษ์ สีครั่ง และสีบัวโรย ยาว 60 โยชน์ กว้าง 50 โยชน์ หนา 15 โยชน์ ยุบลงในเวลาประทับนั่ง ฟูขึ้นอีกเต็มที่ในเวลาเสด็จลุกขึ้น มีช้างทรงชื่อ เอราวัณ[20] เป็นเทพบุตรเนรมิตกายเป็นช้าง จอมเทพผู้ปกครองสวรรค์ชั้นนี้ทรงพระนามว่า ท้าวสักกเทวราช สมดังข้อความที่พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

ครั้งนั้น ท้าวสักกะ ผู้เป็นจอมแห่งเทวดา ตรัสเรียกเทวดาชั้นดาวดึงส์มาสั่งว่า ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย หากความกลัวก็ดี ความหวาดเสียวก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี จะบังเกิดมีแก่พวกเทวดาผู้ไปในสงครามไซร้ สมัยนั้น พวกท่านพึงดูยอดธงของเราทีเดียว เพราะเมื่อพวกท่านแลดูยอดธงของเราอยู่ ความกลัว ความหวาดระแวง หรือความขนพองสยองเกล้าที่จักเกิดขึ้นจักหายไป[21]

และมีข้อความดังที่ปรากฏในอรรถกถาอธิบายถึงท้าวสักกะ ผู้เป็นจอมแห่งเทวดาทั้งหลาย เสวยราชสมบัติเป็นอิสริยาธิปัตย์แห่งเทพทั้งหลายชั้นดาวดึงส์ ฉะนั้น จึงเรียกว่า เทวานมินทะ ผู้เป็นจอมแห่งเทวดาทั้งหลาย และว่า ท้าวมฆวาน ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดา[22]

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีความหมายว่า แดนที่อยู่แห่งเทพ 33 ตน มีท้าวสักกะหรือพระอินทร์เป็นจอมเทพ บางทีเรียกว่า ไตรตรึงส์[23] พระมเหสีของท้าวสักกะมี 4 พระองค์ คือ 1.นางสุธรรมา 2.นางสุนันทา 3.นางสุจิตรา 4.นางสุชาดา พระอินทร์ได้เสด็จไปนมัสการพระเจดีย์พร้อมหมู่เทพยดาและนางฟ้าบริวารทั้งหลาย และทรงกระทำประทักษิณพระเจดีย์ทุกวัน กิจกรรมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของเทวดาชั้นดาวดึงส์ก็คือการฟังธรรมโดยใช้สุธรรมเทวสภาเป็นที่ฟังธรรม มีพระพรหมและเทวดาผู้รู้ธรรมผลัดกันเทศนาธรรมตามวาระ ที่จริงแล้วเทวสภาที่ชื่อว่าสุธรรมานี้เกิดด้วยบุญของนางฟ้าที่บังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ คือ นางสุธรรมาผู้ทำบุญไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์พอตายแล้วก็ไปเกิดในภพดาวดึงส์ และเทวสภาชื่อสุธรรมามีประมาณ 500 โยชน์ ได้เกิดแล้วแก่นาง ณ ที่นั้น ที่สภาแห่งนี้มีการฟังธรรมของเหล่าเทวดาในวันอัฏฐมี (ดิถีที่ 8) แห่งเดือน[24] เมื่อถึงวาระการฟังธรรม สนังกุมารพรหม

---

[19] ที.สี.อ. (บาลี) 403/297, องฺ.ทสก.อ. (บาลี) 3/21/327.

[20] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/249-259.

[21] สำ.ส. (ไทย) 15/249/360.

[22] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/265.

[23] พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า 232.

[24] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/259.

จะลงมาจากพรหมโลกเพื่อเทศนาธรรมให้เทวดาทั้งหลายได้รับฟัง ในบางครั้งที่สนังกุมารพรหมไม่มาแสดงธรรม เหล่าเทพทั้งหลายก็จะเชิญเทวดาที่รู้ธรรมให้แสดงธรรม และบางครั้งท้าวสักกเทวราชผู้เป็นจอมแห่งเทวดาทั้งหลายทรงแสดงธรรมเอง

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์จัดว่ามีความพิเศษต่างจากสวรรค์ชั้นอื่นตรงที่มีธรรมสภาของเทวดา มีการแสดงธรรม การฟังธรรมอยู่เป็นประจำ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเคยเสด็จไปจำพรรษาและแสดงธรรมบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ กล่าวคือ ในพรรษาที่ 7 หลังจากตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ พระพุทธเจ้าทรงทำยมกปาฏิหาริย์ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ณ กรุงสาวัตถี หลังจากทรงทำยมกปาฏิหาริย์แล้วได้เสด็จไปจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทรงแสดงพระอภิธรรมปิฎกโปรดพระพุทธมารดาเป็นเวลา 3 เดือน ในเวลาแสดงธรรมจบ เทวดา 8 หมื่นโกฏิ ได้บรรลุธรรมส่วนพระพุทธมารดาได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบัน[25]

3) เทวดาชั้นยามา[26] คือ สวรรค์ชั้นที่ 3 มีชื่อว่า ยามา แปลว่า แดนแห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์ เป็นสวรรค์ที่ปราศจากความลำบากโดยประการทั้งปวง เหล่าเทวดาผู้อยู่บนสวรรค์ชั้นนี้เป็นผู้ถึงซึ่งความสุขอันเป็นทิพย์ จอมเทพผู้ปกครองสวรรค์ชั้นยามามีนามว่า ท้าวสุยามเทพบุตร[27] สถานที่ตั้งของสวรรค์ชั้นยามานี้อยู่เหนือสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ขึ้นไปเบื้องบนไกล 84,000 โยชน์ มีปราสาทเงินปราสาททองเป็นวิมานที่อยู่ของเหล่าเทพยดาและปราสาทวิมานนั้นสวยงามวิจิตรตระการตากว่าชั้นดาวดึงส์ มีกำแพงแก้วล้อมรอบวิมาน มีอุทยานและสระโบกขรณีอันเป็นทิพย์ ที่สวรรค์ชั้นยามานี้ไม่เห็นแสงพระอาทิตย์เลย เพราะอยู่สูงกว่าพระอาทิตย์มากนัก เหล่าเทวดามองเห็นได้ด้วยแสงรัศมีจากแก้วทั้งหลาย และรัศมีจากตัวของเทวดานั่นเอง ส่วนจะรู้ว่าเช้าหรือค่ำได้ก็อาศัยดูจากดอกไม้ทิพย์ ถ้าเห็นว่าดอกไม้ทิพย์บานจึงรู้ว่ารุ่งเช้า ถ้าเห็นว่าดอกไม้นั้นหุบจึงรู้ว่าเป็นยามกลางคืน

เทวดาทั้งหลายบรรดาที่ได้ก่อสร้างการกุศลไว้และได้ไปเกิดที่สวรรค์ชั้นยามานี้มีหน้าตาร่างกายรุ่งเรืองงดงามยิ่งนัก ได้รับความผาสุก มีความสำราญชื่นบานเทพหฤทัย เสวยทิพย์สมบัติรื่นรมย์สมควรแก่อัตภาพ ท้าวสุยามเทวราชผู้ทรงเป็นจอมเทพปกครองชาวสวรรค์ชั้นยามานี้ก็ทรงมีน้ำพระทัยประกอบด้วยกุศลยุติธรรมทำให้เหล่าเทพยดาได้รับความชุ่มฉ่ำใจได้เสวยสุขสุดพรรณนา[28]

4) สวรรค์ชั้นดุสิต[29] คือแดนแห่งเทพผู้เอิบอิ่มด้วยสิริสมบัติของตน คำว่า ดุสิต มาจากคำว่า ตุสิตา หรือ ตุสิตะ แปลว่า ยินดีชื่นบาน สวรรค์ชั้นนี้ตั้งอยู่เหนือชั้นยามาขึ้นไป 168,000

---

[25] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/210.

[26] ที.สี.อ. (บาลี) 403/297, องฺ.ทสก.อ. (บาลี) 3/21/327.

[27] องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) 23/36/295.

[28] พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.9), **โลกทีปนี**, หน้า 183.

[29] ที.สี.อ. (บาลี) 403/297, องฺ.ทสก.อ. (บาลี) 3/21/327.

โยชน์ มีวิมานเป็นปราสาทแก้วปราสาททอง มีความสูงความงามมากกว่าปราสาทของเทวดาในชั้นยามา เทวดาผู้เป็นใหญ่ปกครองสวรรค์ชั้นดุสิตคือ ท้าวสันดุสิตเทพบุตร[30] เทวดาทั้งหลายในสวรรค์ชั้นนี้รู้บุญ รู้ธรรม ยินดีในการฟังธรรมเป็นอย่างยิ่ง ทุกวันธัมมัสสวนะจะมีการประชุมฟังธรรมกันอยู่เสมอ องค์สมเด็จท้าวสันดุสิตเจ้าผู้พหูสูตก็เป็นผู้รู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงมีอัธยาศัยยินดีมนการฟังธรรม และตามปกติสวรรค์ชั้นดุสิตนี้เป็นที่สถิตอยู่ของเทพบุตรผู้เป็นโพธิสัตว์ซึ่งสร้างโพธิสมภารที่จะได้ลงมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในโลกมนุษย์

ดังนั้น ท้าวสันดุสิตเทวาธิบดีจึงมักมีเทวโองการตรัสอัญเชิญให้เทพบุตรโพธิสัตว์ผู้ทรงปัญญาเป็นองค์แสดงธรรม เช่นในปัจจุบันนี้สมเด็จพระศรีอาริยเมตไตรยพระโพธิสัตว์ผู้มีชื่อเสียงซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต พระองค์ก็สถิตอยู่ ณ สวรรค์ชั้นนี้ และมักจะได้รับอาราธนาให้เป็นองค์แสดงธรรมโปรดเหล่าเทวดาในสวรรค์ชั้นดุสิตอยู่เป็นประจำ[31]

5) สวรรค์ชั้นนิมมานรดี คือสวรรค์ชั้นที่ 5 เป็นที่อยู่ของเทวดาเหล่ากามาวจร คำว่านิมมานรดี แปลว่า แดนที่อยู่แห่งเทพผู้มีความยินดีในการเนรมิตถือกันว่าเทวดาชั้นนี้ปรารถนาสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็เนรมิตได้เอง จอมเทพผู้ปกครองสวรรค์ชั้นนี้คือ ท้าวสุนิมมิตเทพบุตร[32] ที่ตั้งของสวรรค์ชั้นนิมมานรดีอยู่เหนือชั้นดุสิตขึ้นไป 336,000 โยชน์ มีวิมานเป็นปราสาทแก้วปราสาททอง มีกำแพงแก้วกำแพงทองล้อมรอบ มีแผ่นดินเป็นทองราบเรียบเสมอกันทุกแห่ง มีสระน้ำมีสวนแก้วสวยงามยิ่งขึ้นไปกว่าสวรรค์ชั้นดุสิต และนอกจากอาภรณ์ทิพย์ที่มีอยู่โดยปกติแล้วหากปรารถนาสิ่งใดก็สามารถเนรมิตสิ่งนั้นขึ้นมาเองตามใจปรารถนาได้ทุกประการ เทวดาทั้งหลายในสวรรค์ชั้นนี้ต่างสนุกสนานอยู่กับนางฟ้าทั้งหลายด้วยใจนั่นเองจึงเรียกสวรรค์นี้ว่านิมมานรดี

6) เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี[33] คือสวรรค์ชั้นที่ 6 มีชื่อว่า ปรนิมมิตวสวัตตี แปลว่า แดนที่อยู่แห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนิรมิตให้ คือเสวยสมบัติที่พวกเทพอื่นนิรมิตให้ จอมเทพผู้ปกครองสวรรค์ชั้นนี้มีนามว่า ท้าววสวัตตีเทพบุตร[34] หรือเรียกตามชั้นสวรรค์ว่าปรนิมมิตวสวัตตีเทวราช ที่ตั้งของสวรรค์ชั้นนี้อยู่เหนือสวรรค์ชั้นนิมมานรดีขึ้นไป 672,000 โยชน์ เทวดาทั้งหลายในชั้นนี้มีความประเสริฐด้วยสุขสมบัติมากยิ่งกว่าสวรรค์ชั้นฟ้าที่กล่าวมาแล้ว คือเมื่อปรารถนาจะได้สรรพทิพย์อาหารใดๆ ก็จะมีผู้อื่นรู้ความคิดของจิตแล้วนิรมิตให้ดังใจปรารถนา แม้ว่าสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตีจะมีความสวยงามประณีตวิจิตรบรรจงกว่าสวรรค์ทั้ง 5 ชั้นที่กล่าวมาแล้วก็

---

[30] องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) 23/36/295.

[31] พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.9), **ภูมิวิลาสินี**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2537), หน้า 374.

[32] องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) 23/36/296.

[33] ที.สี.อ. (บาลี) 403/297, องฺ.ทสก.อ. (บาลี) 3/21/327.

[34] องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) 23/36/296.

ตามที แต่ก็ยังมีความแตกต่างในด้านความเป็นอยู่บางประการ กล่าวคือ เทวดาผู้อุบัติบนสวรรค์ชั้นนี้มีการปกครองแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายเทวดา มีเทวราชผู้ยิ่งใหญ่ทรงพระนามว่า สมเด็จพระปรนิมมิตวสวัตตีเทวราช ทรงเป็นพญาเจ้าฟ้าปกครองเหล่าเทวดาทั้งหลายให้ได้รับความสุขสำราญชื่นบานบันเทิงจิต

2. ฝ่ายมาร มีมาราธิราชผู้ยิ่งใหญ่ทรงพระนามว่า ท่านท้าวปรนิมมิต วสวัตตีพญามาร เป็นพญาเจ้าฟ้าปกครองหมู่มารทั้งหลายให้ได้รับความสุขสำราญตามควรแก่อัตภาพ[35]

5. ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์ชั้นรูปาวจรภูมิ 16 ชั้น

มนุษย์ทุกคน เมื่อทำคุณงามความดีแล้วก็มักปรารถนาสวรรค์สมบัติ เหตุทำที่ให้ไปเกิดในสวรรค์นั้นในอุโปสถสูตรกล่าวว่า ถ้าสตรีหรือบุรุษผู้มีศีล รักษาอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ 8 ทำบุญที่มีสุขเป็นกำไร ไม่ถูกนินทา ย่อมเข้าถึงสวรรค์[36] สวรรค์ในที่หมายถึง เทวดาชั้นจาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เทวดาที่นับเนื่องในหมู่พรหม เทวดาชั้นที่สูงกว่านั้นขึ้นไปมีอยู่ ผู้เขียนจะได้กล่าวไปตามลำดับสวรรค์นับจากสวรรค์ชั้นที่ 6 ขึ้นไปอีกไกลมากถึงจะถึงพรหมโลก คือที่อยู่ของพรหม คำว่า พรหม แปลว่า ผู้ประเสริฐ ได้แก่ เทวดาในพรหมโลก ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องด้วยกาม แบ่งเป็น 2 พวกใหญ่ๆ ด้วยกันคือ รูปพรหม จำพวกรูปาวจรมี 16 ชั้น และอรูปพรหม จำพวกอรูปาวจรมี 4 ชั้น[37] คติทางพระพุทธศาสนาได้อธิบายเกี่ยวกับรูปพรหมและอรูปพรหมไว้ว่า ผู้ที่ทำสมาธิจนบรรลุถึงรูปฌานที่มีรูปนิมิตเป็นอารมณ์ รูปฌานนั้นเป็นวิบากให้ไปเกิดในรูปพรหม ผู้ที่ทำสมาธิสูงขึ้นไปกว่ารูปฌานคือทิ้งรูปนิมิตเสีย กำหนดอรูปนิมิตเป็นอารมณ์จนได้บรรลุอรูปฌานคือ ฌานที่มีอรูปนิมิตเป็นอารมณ์ ฌานนั้นก็มีวิบากให้ไปเกิดเป็นอรูปพรหม โดยนัยนี้ คำว่า พรหม จึงได้ความหมายว่า เจริญรุ่งเรือง ด้วยคุณวิเศษมีฌานเป็นต้น ในที่นี้จะได้กล่าวถึงชั้นของรูปพรหมและอรูปพรหมตามลำดับโดยสังเขปดังนี้

1-3) พรหมชั้นปฐมรูปฌาน แบ่งออกเป็นพรหม 3 ประเภทคือ

1.พรหมปาริสัชชา แปลว่า เป็นบริษัทของพรหม ได้แก่ เกิดในบริษัทของมหาพรหม เป็นผู้บำรุงมหาพรหม

2. พรหมปุโรหิตา แปลว่า เป็นปุโรหิตของพรหม ได้แก่ ปุโรหิตของมหาพรหม

---

[35] พระพรหมโมลี (วิลาศ ฌาณวโร ป.ธ.9), **โลกทีปนี**, หน้า 203.

[36] องฺ.ทุก. (ไทย) 20/71/290.

[37] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า 181-182.

มูลนิธิพระศรีสุทธิเวที (ขวัญ ถิรมโน)
เลขที่ ๑๕๘ วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

3. มหาพรหม[38] แปลว่า พรหมผู้ใหญ่กว่า คือใหญ่กว่าพวกพรหมปาริสัชชา เป็นต้น เช่น มีวรรณะยิ่งกว่า มีอายุยืนกว่า พรหม 3 จำพวกนี้

อยู่ในปฐมรูปฌาน สถิตอยู่ในชั้นเสมอกัน แต่มีความรุ่งเรืองต่างกันคือ ผู้ที่ได้ปฐมรูปฌานอย่างอ่อนก็เกิดในพวกพรหมปาริสัชชา ถ้าได้อย่างกลางให้เกิดในพวกพรหมปุโรหิต ถ้าได้อย่างกล้าแข็งก็ให้เกิดในพวกมหาพรหม

4-6) พรหมชั้นทุติยรูปฌาน แบ่งออกเป็นพรหม 3 ประเภทคือ

4. ปริตรตาภา แปลว่า มีรัศมีน้อย คือมีแสงสว่างน้อยกว่าพรหมชั้นที่สูงๆ ขึ้นไป

5. อัปปมาณาภา แปลว่า รัศมีไม่มีประมาณ คือมีแสงสว่างมากเกินที่จะประมาณได้

6. อาภัสสรา[39] แปลว่า มีรัศมีซ่านไป คือแผ่ออกไปแต่ที่นั้นที่นี้ ดุจสายฟ้าแลบออกจากกลีบเมฆมีรัศมีพวยพุ่งดุจเปลวไฟโคมประทีป

พรหม 3 จำพวกนี้อยู่ชั้นทุติยรูปฌาน สถิตอยู่ในชั้นเดียวกัน แต่มีรัศมีรุ่งเรืองต่างกัน ผู้ที่ได้ทุติยรูปฌานอ่อนเกิดเป็นพวกพรหมปริตตาภา ผู้ที่ได้อย่างกลางก็เกิดเป็นพวกอัปปมาณาภา ผู้ที่ได้อย่างแรงกล้าเกิดเป็นพวกอาภัสสรา

7-9) พรหมชั้นตติยรูปฌาน แบ่งออกเป็นพรหม 3 ประเภทคือ

7. ปริตตสุภา แปลว่า มีรัศมีแห่งสรีระน้อย คือน้อยกว่าพรหมชั้นสูงขึ้นไป

8. อัปปมาณสุภา แปลว่า มีรัศมีแห่งสรีระสวยงามไม่มีประมาณ คือพรหมที่มีรัศมีมากเกินจะประมาณได้

9. สุภกิณหา[40] แปลว่า พรหมที่มีรัศมีผุดสว่างทั่วไป มีสิริเหมือนอย่างแท่งทองที่โรจน์รุ่งอยู่ในหีบทอง

พรหม 3 จำพวกนี้อยู่ในชั้นตติยรูปฌาน สถิตอยู่ในชั้นเดียวกัน แต่มีรัศมีรุ่งเรืองกว่ากัน ผู้ที่ได้ตติยรูปฌานอย่างอ่อนเกิดเป็นพรหมปริตตสุภา ผู้ได้อย่างปานกลางเกิดเป็นพรหมอัปปมาณสุภา ผู้ที่ได้อย่างแข็งกล้าหรือประณีตก็เกิดเป็นพรหมสุภกิณหา

10-11) พรหมชั้นจตุตถรูปฌาน แบ่งออกเป็นพรหม 2 ประเภทคือ

---

[38] ที.ม.อ. (บาลี) 123/109.

[39] ม.มู. (ไทย) 12/442/479.

[40] ม.มู. (ไทย) 12/442/479.

มูลนิธิพระศรีสุทธิเวที (ขวัญ ถิรมโน)
เลขที่ ๑๕๘ วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

10. เวหัปผลา แปลว่า มีผลไพบูลย์ ซึ่งเกิดขึ้นด้วยอำนาจของฌาน ได้แก่ พรหมผู้ที่เคยประพฤติจนได้ฌานที่ 4 ไม่มีแบ่งเป็น 3 ชื่อเหมือนชั้นอื่นๆ ที่กล่าวมาในเบื้องต้น สำหรับผู้ได้อย่างอ่อน อย่างปานกลาง และอย่างประณีต กล่าวไว้ชื่อเดียวรวมกันไป

11. อสัญญี[41] แปลว่า ไม่มีสัญญาพรหมชั้นนี้เป็นที่เกิดของท่านผู้ได้ฌานสมาบัติด้วยการเพ่งอยู่เป็นนิจว่าจิตไม่มีเวลาจุติ พอเกิดสัญญาขึ้นก็จุติจากกายนั้น

12-16) พรหมชั้นสุทธาวาส 5 คือ สุทธาวาส แปลว่า อาวาสคือที่อยู่ของผู้บริสุทธิ์ หรือที่อยู่อันบริสุทธิ์ คำว่า ผู้บริสุทธิ์ในที่นี้หมายเฉพาะพระอนาคามีและพระอรหันต์ คือพระอริยบุคคลชั้นอนาคามีในโลกนี้สิ้นชีวิตแล้วไปเกิดอยู่ชั้นสุทธาวาส และจะสำเร็จเป็นอรหันต์นิพพานในชั้นสุทธาวาสนั้นไม่มีกลับลงมาอีก สุทธาวาสมีอยู่ 5 ชั้น คือ

12. พรหมชั้นอวิหา แปลว่า ไม่ละฐานะของตนโดยกาลอันน้อย หรือเสื่อมจากสมบัติของตน เป็นภูมิสุทธาวาสชั้นต้น

13. พรหมชั้นอตัปปา แปลว่า ไม่สะดุ้งอะไร หรือไม่ทำผู้ใดผู้หนึ่งให้เดือดร้อน เป็นภูมิสุทธาวาสชั้นที่สอง

14. พรหมชั้นสุทัสสา แปลว่า ดูงาม คือมีรูปงาม น่าดู คือพรหมผู้เกิดชั้นนี้มีรูปร่างงดงามน่ามอง เป็นภูมิสุทธาวาสชั้นสาม

15. พรหมชั้นสุทัสสี แปลว่า มีทัศนะ คือพรหมผู้มีความเห็นดีบริสุทธิ์ เป็นภูมิสุทธาวาสชั้นสี่

16. พรหมชั้นอกนิฏฐา[42] แปลว่า ไม่มีเป็นรอง คือพรหมผู้ที่ไม่มีสิ่งด้อยกว่าทั้งรูปธรรมและนามธรรมเพราะมีสมบัติอุกกฤษฎ์ สุทธาวาสทั้ง 5 ชั้นนี้จัดเข้าในพรหมชั้นจตุตถฌาน คือฌานที่มีรูปกัมมัฏฐานเป็นอารมณ์ชั้นที่สี่

6. ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์ชั้นอรูปาวจร 4 ชั้น

มนุษย์ทุกคน เมื่อทำคุณงามความดีแล้วก็มักปรารถนาสวรรค์สมบัติ เหตุทำที่ให้ไปเกิดในสวรรค์นั้นในอุโปสถสูตรกล่าวว่า ถ้าสตรีหรือบุรุษผู้มีศีล รักษาอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ 8 ทำบุญที่มีสุขเป็นกำไร ไม่ถูกนินทา ย่อมเข้าถึงสวรรค์[43] สวรรค์ในที่หมายถึง เทวดาชั้นจาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เทวดาที่นับเนื่องในหมู่พรหม เทวดาชั้นที่สูงกว่านั้นขึ้นไปมีอยู่ ผู้เขียนจะได้กล่าวไปตามลำดับสวรรค์ตั้งแต่ 1-4) พรหมชั้นอรูปฌาน 4 คือ

[41] ม.มู.อ. (บาลี) 1/3/38.

[42] ม.มู. (ไทย) 12/442/479.

[43] องฺ.ทุก. (ไทย) 20/71/290.

มูลนิธิพระศรีสุทธิเวที (ขวัญ ถิรมโน)
เลขที่ ๑๕๘ วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

พรหมชั้นที่สูงกว่าสุทธาวาสขึ้นไป เรียกว่า พรหมอรูปฌาน ผู้ที่มาเกิดเป็นพรหมในอรูปฌานนี้คือผู้ที่เคยประพฤติฌานมีอรูปธรรมเป็นอารมณ์ พรหมชั้นอรูปฌานจัดเป็น 4 ชั้นตามภูมิฌานดังนี้

1.พรหมชั้นอากาสานัญจานตนะ คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัฏฐานว่า อากาศไม่มีที่สุด

2. พรหมชั้นวิญญานัญจายตนะ คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัฏฐานว่า วิญญาณไม่มีที่สิ้นสุด

3. พรหมชั้นอากิญจัญญายตนะ คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัฏฐานว่า น้อยหนึ่งนิดหนึ่งก็ไม่มี

4. พรหมชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ[44] คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัฏฐานที่ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก จนดับสัญญาอย่างหยาบเหลือแต่สัญญาอย่างละเอียด จึงเรียกว่ามีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ อรูป 4 ชั้นนี้ ละเอียดกว่ากันขึ้นไปโดยลำดับ

จะเห็นได้ว่า ความปรารถนาของมนุษย์เรื่องสวรรค์ในโลกหน้า ซึ่งหมายถึงเทวดาที่จัดอยู่ในโอปปาติกะกำเนิด คือ พอเกิดขึ้นในเทวโลกก็โตเป็นหนุ่ม เป็นสาว มีอัตภาพสมบูรณ์ทันที บุคคลผู้ปรารถนาสวรรค์ในโลกหน้าควรรักษาศีลเป็นประจำ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วจะไปบังเกิดในสวรรค์สมปรารถนาที่ตนตั้งไว้

7. สรุป

ปรารถนา หมายถึง ความมุ่งหมาย อยากได้ ความต้องการ ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์สมบัติดังพระพุทธพจน์ในอิฏฐสูตรว่า สวรรค์ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก การเกิดเป็นเทวดาเรียกว่า โอปปาติกโยนิ เมื่อจะเกิดก็อุบัติขึ้นมาไม่ต้องนอนในครรภ์มารดาเหมือนเช่นมนุษย์หรืออยู่ในฟองไข่ เหมือนสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย อุบัติเกิดขึ้นมีรูปร่างเป็นทิพย์ ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาว เป็นเทพบุตร เทพธิดา มีความเป็นอยู่สุขสบายในสวรรค์ แยกประเภทออกตามสถานที่อยู่ เป็นเทพชั้นเทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง โดยแยกเป็นสวรรค์ชั้นกามาวจร 6 ชั้นคือ 1) เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา เป็นสวรรค์ชั้นแรกของเหล่าเทวดา 2) เทวดาชั้นดาวดึงส์ เป็นที่อยู่ของเหล่าเทวดาที่เป็นกามาพจร 3) เทวดาชั้นยามา คือ สวรรค์ชั้นที่ 3 มีชื่อว่า ยามา แปลว่า แดนแห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์ 4) สวรรค์ชั้นดุสิต คือแดนแห่งเทพผู้เอิบอิ่มด้วยสิริสมบัติของตน 5) สวรรค์ชั้นนิมมานรดี คือสวรรค์ชั้นที่ 5 เป็นที่อยู่ของเทวดาเหล่ากามาวจร 6) เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี คือสวรรค์ชั้นที่ 6 มีชื่อว่า ปรนิมมิตวสวัตตี แปลว่า แดนที่อยู่แห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนิรมิตให้ นับจากสวรรค์ชั้นที่ 6 ขึ้นไปอีกไกลมากถึงจะถึงพรหมโลก คือที่อยู่ของพรหม ได้แก่ เทวดาในพรหมโลกซึ่งเป็นผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องด้วยกาม แบ่งเป็น 2 พวกใหญ่ๆ ด้วยกันคือ รูปพรหม จำพวกรูปาวจรมี 16 ชั้น

[44] ม.มู. (ไทย) 12/442/479.

และอรูปพรหม จำพวกอรูปาวจรมี 4 ชั้น คือ 1) พรหมชั้นอากาสานัญจานตนะ คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัฏฐานว่า อากาศไม่มีที่สุด 2) พรหมชั้นวิญญานัญจายตนะ คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัฏฐานว่า วิญญาณไม่มีที่สิ้นสุด 3) พรหมชั้นอากิญจัญญายตนะ คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัฏฐานว่า น้อยหนึ่งนิดหนึ่งก็ไม่มี 4) พรหมชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัฏฐานที่ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก ความปรารถนาของมนุษย์เรื่องสวรรค์ในโลกหน้า ซึ่งหมายถึงเทวดาที่จัดอยู่ในโอปปาติกะกำเนิด คือ พอเกิดขึ้นในเทวโลกก็โตเป็นหนุ่ม เป็นสาว มีอัตภาพสมบูรณ์ทันที บุคคลผู้ปรารถนาสวรรค์ในโลกหน้าควรรักษาศีลเป็นประจำ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วจะไปบังเกิดในสวรรค์สมปรารถนาที่ตนตั้งไว้

บรรณานุกรม

กรมพระจันทรบุรีนฤนาถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ. **ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.

จำลอง สารพัดนึก. **พจนานุกรม บาลี-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: เรืองปัญญา, 2548.

ป. หลงสมบุญ (ประยุทธ์ หลงสมบุญ). **พจนานุกรม มคธ-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เรืองปัญญา, 2540.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2556.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.9). **ภูมิวิลาสินี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2537.

_____. **โลกทีปนี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2545.

พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ (วันจันทร์). “นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอฏฺฐกถา.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **ธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ 2**. พิมพ์ครั้งที่ 38. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.

มูลนิธิพระศรีสุทธิเวที (ขวัญ ถิรมโน)
เลขที่ ๑๕๘ วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร